

Poštnina plačana v gotovini.

MISEL IN DELO

KULTURNA IN
SOCIALNA REVIIJA

Č L A N K I

Anton Lajovic: JEZIK IN PRAVO // Dr. ing. Črtomir
Nagode: GOSPODARSTVO SLOVENCEV V JUGOSLO-
VANSKI DRŽAVI PA V SLOVENSKI BANOVINI //
Dr. Mirko Černič: ZA ČAST SLOVENSČINE!

O B Z O R N I K

Pred tretjo fazo vojne (Dr. Branko Vrčon)

P O R O Č I L A

Mimobežni pogledi na atlantski prostor (P. P.)

VI.

JULIJ 1940

7.

Kulturna in
socialna revija

MISEL IN DELO

izhaja
mesečno

Redakcija 7. zvezka zaključena 25. julija 1940

*NAROČNINA: za celo leto 60 din, za pol leta 30 din,
za inozemstvo: celoletno 90 din. Poštočekovni račun: 16.602
Posamezni zvezek stane 6 din.*

.....

*U P R A V A v Ljubljani na Gosposvetski cesti 4/I.
Dopisi za uredništvo: Ljubljana, poštni predal 322*

.....

UREDNIŠKI ODBOR: dr. LAVO ČERMELJ,
dr. FRAN SPILLER-MUYS in dr. ALOJZ ZALOKAR

.....

*Izdajateljstvo in založništvo: Tisk jugoslovanskih naprednih akademskih
starešin »NASTA« v Ljubljani, r. z. z o. z. Predstavnik: dr. Alojz Zalokar*

Tiska: Narodna tiskarna v Ljubljani (Predstavnik: Fran Jeran.)

Uredništvo je prejelo:

Knjige in brošure:

Knjižnica Mladinske Matice, I. 1940:

45. zvezek: **Arnošt Adamič: Ljudje v viharju.** Povest o koncu vojne. Ilustriral **Božidar Jakac.** Strani 96.

46. zvezek: **Josip Ribičič: Upornice.** (Ljubka pravljica povest iz življenja čebelic.) Ilustrirala **Marija Trčkova.** Strani 64.

47. zvezek: **Zakladi sveta.** Po raznih virih priredil **Pavel Kunaver.** (Poljudno poučno razloženo najvažnejše rastlinstvo za človeka.) Strani 72.

Naročnina za vse 3 knjižice in mladinski časopis »**Naš rod**« za celo leto znaša samo 25 din ali v 10 šolskih mesecih po 2 din 50 par.

Ing. Jože Suhadolc: Hlevski gnoj in gnojnica. Ureditev gnojišč in gnojničnih jam. Izšlo v zbirki »**Poučni spisi**« Kmetijske zbornice v Ljubljani 1940. Cena 8 din.

Biblioteka Matice Rada, god. 1940, broj 9:

Maksim Agapov: Izbor poziva I deo. Beograd. Strani 88, cena 15 din.

Mala Biblioteka »MABI«, izdanje »**Hrvatske Naklade**«, 1940, Zagreb, Frankopanska ul. 7.: Broj 1: **Ing. Mato Blažević: Poljoprivreda u SSSR.**

Broj 2: **Dr. Josip Vratarić: Veterinarstvo u SSSR.** Vsaka brošura obsega 16 strani žepnega formata, cena 1 din.

ANTON LAJOVIC:

JEZIK IN PRAVO

Ni moj namen, kakor bi kdo po naslovu utegnil soditi, da govorim o našem slovenskem pravniškem jeziku, o njegovi čistoči ali o njegovi dostiokrat čudovito birokratični obliki, dasi bi vse to mogoče zaslužilo, da se pri priliki obravnava. Hočem marveč pokazati na nekatere strani pravnega jezika in na nekatere njegove lastnosti, ki so važne ne samo za teorijo prava, temveč so še dalekosežnejše v svojih praktičnih rezultatih.

Saj je vendar jezik oni instrument, s katerim ima predvsem in v glavnem posla vsak pravnik. Zato je čudno, da se je baš jeziku kot posebnemu socialnemu problemu posvečala v pravu dovolj majhna pažnja. S sledečimi primeri bi hotel obrniti pozornost na nekatere jezikovne pojave v pravu, ki utegnejo dovolj jasno pokazati, da je točnejše poznanje lastnosti jezika in njegove strukture ne samo lahko koristno, ampak celo odločilno važno tudi za praktičnega pravnika.

Naš obči državljanski zakonik govori v poglavju o služnosti o služečem in o gospodujočem zemljišču. Kaj naj to pomeni služeče zemljišče in gospodujoče zemljišče? Zemljišče je materija, mrtva stvar, in ne more ne gospodovati ne služiti. Očividno je, da teh dveh izrazov ni jemati doslovno. Toda kaj naj pomenita, ko jih praktično vendar neprestano uporabljamo?

Če bi hoteli lajiku razložiti, kaj naj pomenita izraza gospodujoče in služeče zemljišče, bi mu to mogli razložiti mogoče takole: Sedanji lastnik tako zvanega služečega zemljišča, recimo služeče njive, je na podlagi kakršnega si že bodi pravnega naslova zavezan s svojimi pravnimi nasledniki vred, da dopusti lastniku tako zvanega gospodujočega zemljišča in njegovim pravnim naslednikom, da ti v korist recimo njihove gospodujoče njive dopuščajo vožnjo po poti, ki gre preko služeče njive.

Če bi pa hoteli to pravno sicer pravilno, toda obširno in komplicirano obliko govorjenja vnesti v tekst zakona, ali pa če bi se te oblike hoteli tudi v praksi vedno posluževati, bi bilo to komplicirano, zamudno in težko umljivo.

Zato si je vsak jezik iznašel za zamotanejšje in kompliciranejšje odnose v življenju krajše izraze, ki naj poenostavljajo razumevanje in občevanje. Pri tem se jezik posebno rad poslužuje figur iz matrialnega sveta, ker so take figure lažje zagrabljive in bolj nazorne. Niso pa take figure rezultat duhovnega procesa niti generalizacije niti abstrakcije. One so marveč le sredstvo poenostavitvene tehnike jezika. Izvirajo torej iz potrebe

po neki ekonomiji izražanja, ki najde svoj izraz v plastično poenostavljeni jezikovni označbi.

Označbi gospodujoče zemljišče in služeče zemljišče torej nista nikaki personifikaciji, temveč sta samo jezikovna plastična poenostavitev določenih kompliciranih pravnih odnosov. S tako jezikovno poenostavitvijo se pravni odnos naravno prav nič ne izpremeni. Ne stopijo s tem izrazom dotična zemljišča v kak pravni odnos. Saj med mrtvimi stvarmi ni pravnih odnosov. V pravnem odnosu sta navzlic izrazom gospodujoče in služeče zemljišče edinole dotična lastnika gospodujočega in služečega zemljišča, v katerem pravnem odnosu jima bodo sledili obojestranski pravni nasledniki.

Izraza gospodujoče in služeče zemljišče nimata torej nikake realnosti ali konkretnosti, marveč pomenita le jezikovno poenostavitev, s katero na kratek način označimo določene, mogoče tudi zamotane pravne odnose.

Vse, kar je ravno navedeno, velja tudi za izraz »konkurzna masa«. Če bi bilo treba človeku, ki ne pozna institucije konkurza, razložiti, kaj je to konkurzna masa, bi se mu mogoče pojasnilo takole:

Če pride fizična oseba v stečajno postopanje, ima to postopanje zanj neke pravne posledice, ki obstoje v bistvu v tem, da ta oseba z nekim delom svojega premoženja ne razpolaga več, marveč da ž njim razpolaga pod kontrolo sodišča posebni upravitelj, tako zvani konkurzni upravitelj, ki ima nalogo, ta del premoženja ugotoviti in vnovčiti ter izkupiček po nekem določenem redu razdeliti med kridatarjeve upnike.

En del premoženja kridatarjevega, kadar je ta fizična oseba, pa ostane tej na svobodno razpolaganje, in sicer tisti del, kateri je po veljavnem zakonu odtegnjen vsaki izvršbi.

Oni del premoženja, s katerim pa razpolaga konkurzni upravitelj in katerega bo ta vnovčil, ta del premoženja, ki vsebuje tako pravice kakor obveznosti, se pa imenuje: »konkurzna masa«.

Iz navedenega je razvidno, da je beseda »konkurzna masa« le poenostavljajoč izraz za celo vrsto pravnih odnosov, ne samo onih, katerih subjekt je ona fizična oseba, ki je v stečaju, marveč tudi teh novih odnosov, ki nastanejo zaradi uvedbe stečajnega postopanja glede vsega tistega premoženja, ki bo v stečaju vnovčeno in porazdeljeno.

Vendar se navzlic temu, da rabimo izraz »konkurzna masa«, pravni odnosi fizične osebe, ki je prišla v stečaj, torej fizičnega kridatarja, niso izpremenili, kar se tiče tega, da je on še nadalje subjekt vseh tistih pravic in obveznosti, glede katerih mu je z uvedbo stečaja samo začasno vzeto vsako razpolaganje. Te pravice in obveznosti se ne prenesejo na kako drugo osebo, tudi ne na konkurznega upravitelja. Ta namreč pravic fizičnega kridatarja in obveznosti ne izvaja v svojem imenu in tudi ne za se, marveč v imenu in za fizičnega kridatarja. Če konkurzni upravitelj proda kako zemljišče, ki spada v konkurzno maso, proda zemljišče lastno fizičnemu

kridatarju ter v korist in breme kridatarja, ne pa v svojem lastnem imenu in v svojo lastno korist ali breme kot konkurzni upravitelj.

Beseda »konkurzna masa« ima torej zgolj pomen jezikovne poenostavitve, s katerim poenostavljenim izrazom se hoče na kratko označiti oni del premoženja fizičnega kridatarja, ki podpada v stečaj in ki bo v stečaju vnovčen in razveden, v nasprotju z onim delom premoženja fizičnega kridatarja, ki navzlic otvoritvi stečaja ostane fizičnemu kridatarju na svobodno razpolago in ki je odtegnjen vsaki izvršbi.

Jezikovno tehnično sredstvo poenostavitve izraza, uporabljeno v besedi »konkurzna masa«, pa izgubi lahko vsak smisel tedaj, če bi ž njim ne bila zvezana v resnici nikaka poenostavitev izražanja. To bi se dalo misliti predvsem v onih stečajih, ki se ne tičejo fizičnih oseb, n. pr. v stečaju kake zadruga, kjer je vse premoženje brez kakršne koli izjeme predmet stečaja, s čigar končanjem je pravno mrtev tudi nefizični kridatar.

Če si obdržimo pred očmi važno spoznanje, da je beseda »konkurzna masa« samo jezikovno tehnični pripomoček za enostavno in kratko izražanje, je izključena zabloda, da bi tej besedi »konkurzna masa« pripisovali kakršno koli realnost ali konkretnost. Padli bi s tem nazaj v napačno mišljenje srednjeveškega »realizma«, ki je mislil, da abstraktni in generalni pojmi pomenjajo resnična bitja.

Enako tem srednjeveškim »realistom« so marsikateri pravniki tudi konkurzni masi pripisovali neko transcendentno bitnost in so jo smatrali celo za osebnost.

Pravna resnica pa je bila vedno, pa najsi so jo zakoni kdaj izražali tudi drugače, vedno samo ta, da je fizični kridatar tudi po uvedbi stečajnega postopanja slej ko prej še lastnik svojih pravic in subjekt svojih obveznosti.

Če torej zakon rabi izraz »konkurzna masa«, ni s tem izražena nikakršna fikcija niti personifikacija. Gre marveč za enostavno jezikovno tehnično pomagalo. Napačno bi bilo misliti, da je to pomagalo kak privilegij mističnega zakonodavca, marveč se jezik na najrazličnejših poljih in področjih mora posluževati takih poenostavljajočih izrazov. Ti izrazi niso nikake fikcije, ker ne zahtevajo, da si nekaj predstavljamo kot realno obstoječe, kar v resnici pa ne obstoji. Kot že zgoraj poudarjano, je oblika vseh takih jezikovnih poenostavitev vedno plastična. To se pravi, da jemlje jezik za ponazoritev raznih kompliciranih pojavov in odnosov predmete materialnega sveta. Zato govori tudi zakon o gospodujočem z e m l j i š č u, o konkurzni m a s i ali o konkurznem s k l a d u. Takó zemljišče kakor masa in sklad so stvari iz materialnega področja nature. S tem, da rečem konkurzna masa, tudi ničesar ne personificiram, ker za personifikacijo ni nikake potrebe.

Konkurzna masa kakega fizičnega kridatarja ne pomenja kake nove pravne osebnosti. Saj ne more biti dvoma, da so vse pravice, kojih subjekt

je kridatar, njegova last tudi še potem, ko se je nad to fizično osebo otvoril konkurz. To se najbolje vidi tedaj, če se konkurzno postopanje iz kakršnega koli razloga ustavi, ne da bi se izvršila likvidacija konkurzne mase. Ne da bi se izvršil kakršen koli prenos pravic, ki so tvorile konkurzno maso, postane fizični kridatar neomejeni lastnik vsega svojega premoženja v trenutku, ko je konkurzno postopanje definitivno ustavljeno.

Prav vse, kar je zgoraj izvajano, velja za premnoge slične izraze po raznih zakonih, n. pr. za »ležečo zapuščino«, za razne izvršilne sklade, za razne »zavode« in za razna tako zvana »namembna premoženja«, pa tudi za izraz »moralična osebnost« ali »pravna osebnost«, dasi je v nekaterih teh izrazov jezikovna poenostavitvena funkcija pomešana s pravno fikcijo.

Zakaj toliko podčrtavam to posebnost jezika, da si išče in najde za kompleksne pojave in odnose poenostavitvene izraze? Zato, da prav posebno podčrtavam nekaj, kar se v praksi pravnikov neprestano ponavlja gotovo kot težka hiba, ki kvari vse pravniško mišljenje in zaradi tega tudi pravno življenje potiska v nižino in s tem ustvarja nepotrebne krivice. Dasi je jasno, da je vse praktično izrekanje prava nujno vezano na človeško nepopolnost ter da je v nujnem soodnosu s kulturnim nivojem družbe, v kateri pravnik živi, zopet ni nobenega dvoma, da je vsako kulturno stanje zmožno izboljšanja in da je dana možnost odstraniti vse tiste hibe, katere moraš spoznati kot hibe. Tako pada vsekakor praksa v to težko napako, da posameznim izrazom zakona pripisuje preveliko važnost in določenost. Toda treba bi bilo, da ima neprestano pred očmi, da je jezik zakona prav isti jezik, ki ga rabimo v običajnem govoru, da kot instrument v rokah zakonodavca ni po svoji moči prav nič različen od jezika v običajnem govoru. To se pravi, da smatram za slabo ono pravno prakso, ki se krčevito oklepa posamezne besede, dostikrat celo posamezne črke.

Edino zaradi tega, ker praksa ne ve, da je jezik človeški v bistvu le slaboten instrument, v natančnem skladu s tem, kakor so v bistvu slabotna človekova duhovna krila, pripisuje besedilu zakona izrazitost in natančnost, ki je povsem daleč od njegove resnične moči.

Le na ta način je mogoče razumeti čudovite blodnje prakse glede tega, kdo da je v konkurznem postopanju pravi toženec ali tožitelj. Ali je treba, da je tožena konkurzna masa, ali da toži ali je tožen konkurzni upravitelj ali pa kridatar osebno. Te blodnje so mogoče samo zaradi tega, ker si praksa ne predstavlja, da ima tudi zakonodavec potrebo, da se na kratko in enostavno izraža, da enkrat govori o konkurzni masi, drugič o konkurznem upravitelju kot možnih pravdnih strankah, dočim je pravna resnica, ki iz celote vseh tozadevnih norm jasno izhaja, edino le ta, da je vedno, kadar zakon govori o konkurzni masi ali o konkurznem upravitelju, ki naj tožijo ali naj so toženi, pravilno razumeti le kridatarja, zastopanega po prisilno postavljenem pooblaščenca, ki je konkurzni upravitelj. Tožeči ali toženi kri-

datar je po konkretni pravni situaciji v posebnih konkurznopravnih odnosih nasproti pravnemu nasprotniku.

Ko sem pokazal zgoraj na nepopolnost vsakega jezika in na potrebo njegovo, da se poslužuje raznih pomagal, torej zlasti poenostavitvenih izrazov, ko sem kazal na važno hibo prakse, da precenjuje tehtnost in izrazno sposobnost jezika, rabljenega v zakonu, me to vede v nadaljnjem do tega, da opozorim na neke važne nove izsledke lingvistike.

Naše gramatike imajo za temelj svoje razlage o ustrojstvu jezika Aristotelovo naziranje o stavku, čigar najpreprostejša oblika je osebek v razmerju s povedkom. Ta način gledanja na jezik se imenuje sintetičen, ker spravlja osebek v zvezo s povedkom.

Moderna lingvistika je zavrгла Aristotelov način kot pomanjkljiv in ga je nadomestila z novim, ki ga imenuje analitičnega. Analitičnega pa zato, ker predpostavlja, da človek vse okoli sebe doživlja po celotnih predstavah. Ko hoče takemu doživetju dati izraza, je treba, da to doživetje razkroji in analizira in rezultat te analize je izraz, ki ga porabi, da v govoru izrazi svoje doživetje. Tak izraz je lahko jako različen, a vendar sočloveku, kateremu hoče biti izražen, popolnoma razumljiv. Ta izraz pa ni treba, da je podan baš v aristotelskem stavku, ampak je dan lahko na mnogo bolj enostaven način, kjer ne more biti niti govora ne o osebkju, niti o povedku, niti o njuni zvezi. Kajti važno je edino le to, da je s takim izrazom dovoljno izraženo celotno doživetje. Iz takega vidika vzeto, relativni stavek sploh stavek ni, ker sam za se ne izraža nobene samostojne misli in ne izraža popolnega doživetja.

Po tem analitičnem gledanju na jezik se pokaže, da je pravilno razumevanje mogoče le tačas, če jemljem celo to vsega tega, kar je kdo za izraz svojega doživetja kot adekvatno izrekel.

Če to, vsekakor pravilno gledanje na jezik in na izražanje ljudi s pomočjo govora, primenim za rabo praktičnega pravnika, se pokaže, da je pravilna misel zakonodajca zagrabljena edino tačas, če si sočasno držim pred očmi celo vsebino danega zakona v njenem najširšem loku. V premnogih primerih niti to ne bo zadoščalo, marveč je za pravilno razumevanje treba, da hkrati upoštevamo celotni pravni sistem, ki si ga je izgradila bodisi država, bodisi kaka druga pravotvorna družbena skupnost.

To novo spoznanje lingvistike se mi zdi, da prav posebno kaže na to, kako je pogrešno pri tolmačenju zakona, če se suženjsko oklepaš le te ali one besede, marveč da je važno za pravilno razumevanje zakona v prvi in odločilni vrsti to, kar so doslej mnogi smatrali samo za ultima ratio, namreč, da imamo pred očmi celotno vsebino vsega pravnega sistema in predvsem temeljne ideje, na katerih je zgrajen ta sistem, če hočemo, da bomo v posameznem drobnem primeru zadeli res tisto, kar je pravno pravilno in pravično obenem.

GOSPODARSTVO SLOVENCEV V JUGOSLOVANSKI DRŽAVI PA V SLOVENSKI BANOVINI

II.

Analiza, izvršena po temeljnih mednarodnih gospodarskih oznakah (I.), dokazuje vzporednost jugoslovanskih in z njimi slovenskih interesov z interesi držav vzhodne in jugovzhodne Evrope, ki se bodo morale zaradi svojega populacijskega pritiska in v skrbi za obstoj narodov postopoma industrializirati. V sledečem pregledu dinamičnega razvoja prebivalstva se smemo zato omejiti na slovensko in jugoslovansko upravno ter državno področje.

Nosilec vsakršne gospodarske delavnosti na substratu, ki ga daje zemlja s svojimi viri organskega in anorganskega značaja, je človek. Izpremembra v številu in v izobrazbi ter evolucija v socialnem položaju, ki se zrcali v premoženjskem stanju posameznika ali kolektiva ter v donosnosti dela so glavne komponente, na podlagi katerih moremo določati splošni in v njegovem okviru slovenski položaj v državi. Ta izpreminjajoča se osnova bi morala, analitično proučevana po stanovskih in delavnih skupinah, tvoriti glavni temelj vseh upravno, gospodarsko ter tehnično političnih prizadevanj.

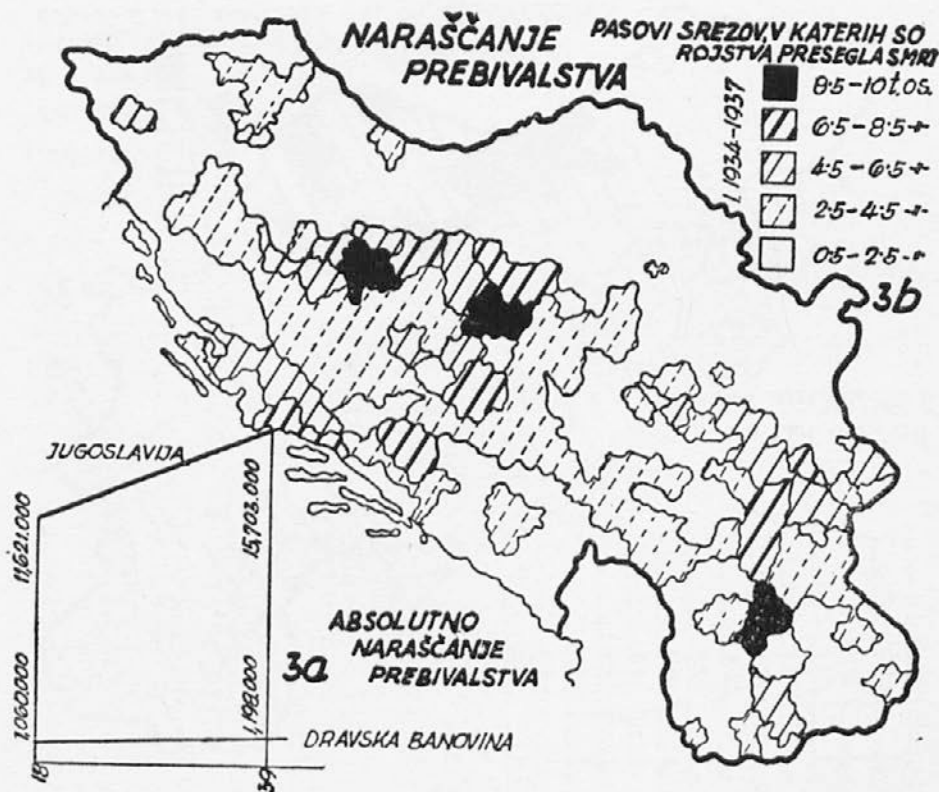
Premišljeno usmerjanje delovanja posameznikov in skupin po zakonitih določenih naj bi štelo med činitelje gospodarskega razvoja, ne pa da prihajajo pri nas vedno le kot zakasnel papirnat odraz dogodkov, ki so šli že davno prej svojo vijugasto pot. Baš ta subsekventna konjunktorna prilagodljivost tam, kjer bi upravičeno zahtevali strokovnega znanja, predvidevnosti in zavestnega usmerjajočega hotenja, je znak intelektualne in moralne propasti našega javnega življenja. Zadovoljuje se s fasadnimi ideali in splošnimi vsakemu osebnemu egoizmu prilagodljivimi ukrepi. Le v odmev na zunanje pretrse izdajajo med nami različne »strokovne« knjige. Brez vsakega poznanja zbirne slike, zasnovane na študiju nepregledne kazuistične snovi, ki jo predstavlja gospodarstvo jugoslovanskega ljudstva, »obravnavajo« te publikacije: načrtno gospodarstvo, korporativne sisteme, kmečko stanovsko državo itd. Nekateri avtorji pri tem računajo na rešitve s socialno-političnimi čudeži, drugi si obetajo iz novih vrečev Vichya boljše prebavo prisvojenih časnih dobrin. Vsa ta publicistika pa odraža le popolno neznanje metod, primernih za pozitivno delo v naših prilikah in za razmere med našimi ljudmi.

O GIBANJU PREBIVALSTVA

Množinsko se je prebivalstvo naše države odnosno banovine, v l. 1918/40 pomnožilo od 11.6 na 15.8, odnosno 1.0 na 1.2 milijona oseb (sl. 3a). Razvrstitev absolutnega prirastka je razvidna vsaj do neke mere iz podatkov o razliki med številom rojstev in smrti po posameznih srezih v

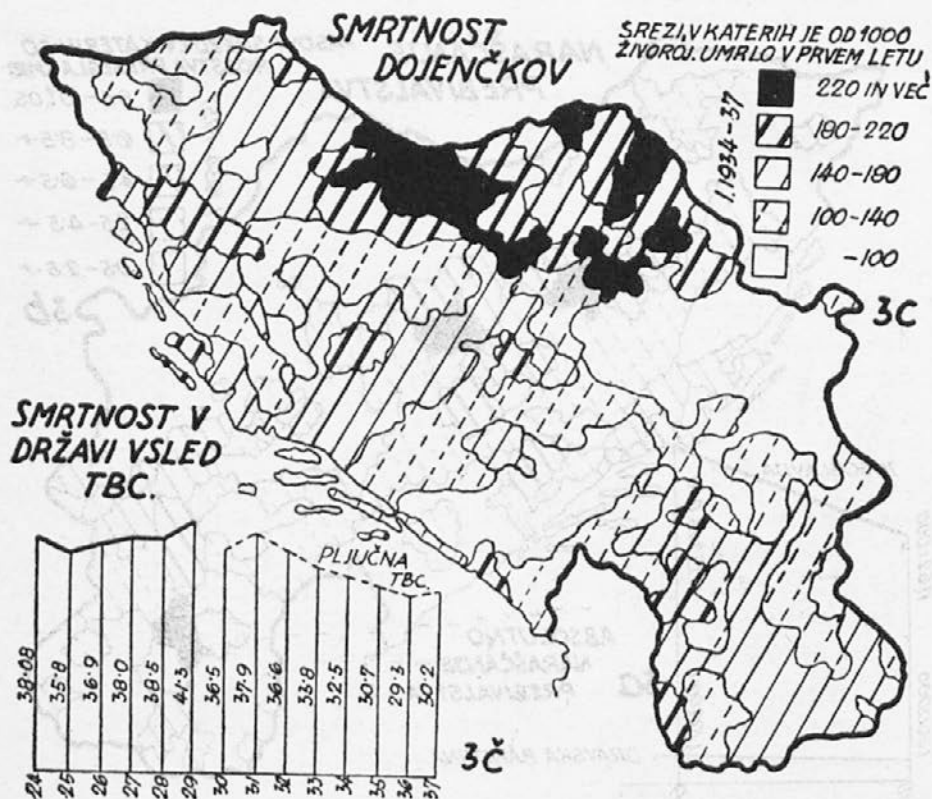
1. 1934/37 (sl. 3b). V podrobnosti kale pravilnost shematizirane slike mesta, ki s svojimi bolnicami izpreminjajo absolutna povprečja za dotični srez. Pokrajinski pregledi seveda kljub temu ne izgube svoje veljave. Dopolnjujoča slika, iz katere posnemamo umrljivost dojenčkov v relativnih številih za posamezne srece (Tasić D.) (sl. 3c) ter smrtnost vsled tuberkuloze (sl. 3č), kaže vpliv podeželske proletarizacije na življenjski standard prebivalstva in njen pomen za biološki potencial (22, 23).

sl. 3a-b

Drugi glavni činitelj gibanj v zgoščujoči se gmoti prebivalstva je kakovosten ter ga tvori izobrazba, katere podlaga je pismenost kot pogoj kritičnejšega in uspešnejšega dela (sl. 4a). Njen val v državi raste hitro iz mlajših letnikov (sl. 4b), in razlike med povprečjem jugoslovanskega prebivalstva ter gornjim ekstremom dravske banovine v osnovni izobrazbi se bodo v prehodu kmalu zabrisale. Iniciativno delo Gospodarske sloge je v tem oziru zlasti zaslužno. Slika razprostrlosti pismenosti je do mala kongruentna s sliko indeksa biološkega tipa (sl. 2d), kar dokazuje, da z izobrazbo naglo pada naravni prirastek prebivalstva.

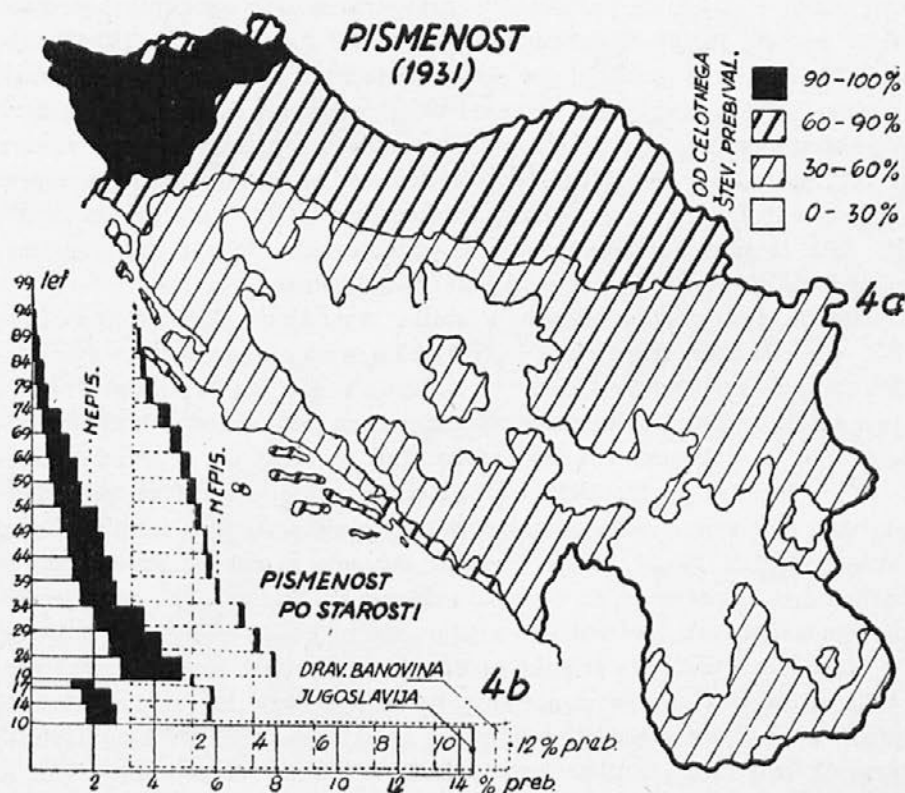
Višja izobrazba ter z njo zvezana prožnost v zaposlitvi je eden od vzrokov, ki omogočajo prehajanje od poljedelskega k nepoljedelskemu in od težaškega h kvalificiranemu delu. V tem procesu je zlasti Slovenija (24) prispela že dokaj daleč, kar se zrcali v evoluciji njene poklicne sestave (sl. 5a). Izobrazba ustvarja tudi možnost oddajanja delavstva ter stvoritev kolonij slovenske kvalificirane delavne sile, kakor so: Beograd, Zagreb, Kraljevo, Kragujevac, Sarajevo itd. kot osnove solidne diaspore (sl. 5b).

sl. 3c-č

Po računih ministrstva poljedelstva porabi prebivalec naše države letno 300 kg pšenice (kalorična vrednost). Žitarice (pšenica in po sestavi neprimerna kornuza) tvorijo glavno prehranjevalno bazo 80% našega ljudstva. Meso in druga hranila za našega kmeta in tudi industrijskega težaka tvorijo le priboljšek. Edino območje rečnega stočja Donave, Drave, Save in Morave ima po odbitju množin žita, potrebnih za setev in po odračunanju ekvivalenta za davščine, še posebne viške preko prehranjevalne množine za tam naseljeno ljudstvo. Vsa ostala država, zlasti planine in ves dinarski gorski sistem, so z ozirom na žito visoko pasivni.

Raziskave so dokazale, kako široki sloji so pri nas nezadostno hranjeni (sousalimentation), medtem ko producent pogosto neracionalno gospodari in prekupec špekulira z »vsakdanjim kruhom« (25). Ta znak dezorganizacije trga kaže na potrebo zavestne prehranjevalne politike. Vsled vpliva cene na izbiro hranil ruši draginja ravnotežje med energetično in zaščitno hrano ter tudi s tem škoduje ljudskemu zdravju. Politika prehrane mora znižati produkcijske in transportne stroške ter eliminirati vsako prekupčevanje.

sl. 4a-b

Razlike cen krušnega žita po raznih točkah našega državnega teritorija kažejo, koliko organizatoričnega dela moramo še opraviti (25).

Kot država jugovzhoda Evrope izvažamo danes višek svoje poljedelske proizvodnje. Vedeti pa moramo, da je ta višek le pristradani del naše produkcije, ki bi ga ob pravilni prehrani morali potrošiti doma. Tudi pri eventualni intenzifikaciji dela pa more povečani žetveni prinos le za celokupno državo, ne pa tudi regionalno slediti tempu naraščanja prebivalstva.

Razpoložljiva hrana, veliki gibalni činitelj ljudskih premikov, igra vsled značilne conalne strukture v fizični izgradnji jugoslovanske zemlje posebno veliko vlogo. Tako v slovenskih, hrvatskih kot srbskih predelih se vedno

pojavnajo seli za kruhom in zaslužkom v prečni in vzdolžni smeri dinarskega gorskega sistema.

Iz teh osnov izhaja dejstvo, da morajo na ozemlju vse države že samo vsled razlike populacijskih pritiskov, neenakomernosti izobrazbene stopnje in nehomogenosti v možnostih prehrane, nastajati stalni selitveni tokovi in relativna premikanja v intenziteti gospodarske delavnosti. Njih skupni rezultat je dosegel A. D. Bilimović, ko je določil, da se je v teku let 1921/31 premaknilo celo težišče prebivalstva naše države iz geografskih koordinat $44^{\circ} 27'$ sev. šir. in $18^{\circ} 43'$ vzhodne dolžine na $44^{\circ} 27'$ sev. šir. in $18^{\circ} 47'$ vzh. dolž. (26). Proces se je izvršil pač predvsem pod vplivom večjega prirodnega prirastka vzhoda, manj plodoviti sever pa je pričrpal iz selitev z juga države za konstantnost svojega deleža potrebno množino prisotnega prebivalstva (sl. 5d). Po grafični metodi določitve težišča sem za dravsko banovino v prvi aproksimaciji dobil za obe razdobji isti koordinati $46^{\circ} 15'$ sev. šir. in $15^{\circ} 10'$ vzh. dolž. Homogenost odseljevanja in preseljevanja, deloma tudi stabilizacija slovenskih srezov so večje od onih v ostali državi.

Gibanja prebivalstva zavzemajo oblike agrarne kolonizacije, obrtno industrijske in težaške urbanizacije, sezonskega preseljevanja ter stalnega ali začasnega izseljevanja. Strašno sliko nesposobnosti našega izobraženstva kaže dejstvo, da ta gibanja do danes niso niti analizirana, še manj jih je seveda gospodarska in socialna politika države ali katerekoli samouprave zavestno usmerjala, dasi so glavno orodje zavarovanja narodne posesti. Šele hrvatski banovinski proračun za l. 1940/41 je začel računati s potrebo sistematičnega financiranja kolonizacije, in namesto reklame za avtomobilske ceste je stopilo spoznanje, kako potrebne so melioracije in podeželsko cestno omrežje.

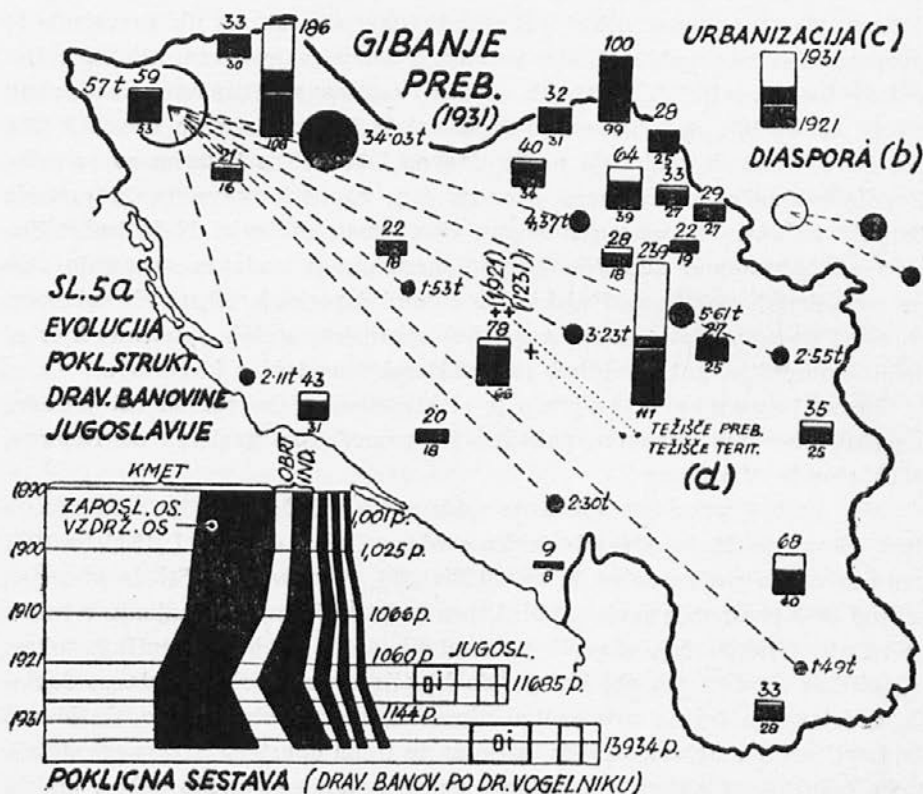
Regionalno izolirane politike seveda ne bodo mogle smotrno rešiti problema narodno zdravega usmerjanja ljudskih selitev, ker se baš naravne razporeditve gibalnih činiteljev prav nič ne skladajo z iznajdbo najnovejših upravnih mej med »raznimi jugoslovanskimi narodi«. Tudi v zgodovini so se vršile selitve preko vseh sedaj tako »važnih« rodovnih mejá. Avtonomija, ki jo dobiva po komaj enem letu primorska Hrvaška, dokazuje pravilnost nazorov, ki sem jih z ozirom na upravno razdelitev iz avgusta 1939 že zagovarjal v tej reviji (27).

Agrarna kolonizacija bo v glavnem ostala omejena na južne in vzhodne predele države (28). Nekako 1.5 milijona ha zemlje, pridobljene z melioracijo in stroškom, preračunanim oktobra 1939 na 3.2 milijardi din, se bo morala dodeljevati najbrže predvsem lokalnim agrarnim interesentom (Kras in Panonija). Območje naseljevanja še neobdelanih površin tvori le še Južna Srbija, v kateri je bilo l. 1918/36 nastanjenih skupno 15.604 rodbin na 121.247 ha. Razdeljenih je bilo še nadaljnjih 14.972 ha med stare naseljenice. Po približnih računih ostane še 92.228 ha zemlje za oddajo. Tu bi

prišle v pošte specialne kulture s posebno izvežbanimi delavci, investicije mora namreč kriti večji donos.

Urbanizacija (sl. 5) priteza delovno silo in teče vzporedno z ustanavljanjem in pri nas pretiranim krajevnim zbiranjem novih industrij. Taka koncentracija je nasprotna modernemu socialnemu konceptu in samim političnim in vojaškim interesom države. Največji razmah kaže Beograd, ki je

sl. 5a-b-c

vsled popolnoma privilegirane naravne lege narasel v l. 1910/31 za 115%. Kljub stalnim pritožbam se je v svobodni državi zelo močno razmahnil tudi Zagreb, ki se je v isti periodi povzpел za 72%. Novi Sad, Split in Skoplje so uveljavili svoje ugodne položaje v spodnjem Podonavju, ob srednjem Jadranu in v osrčju Balkanskega polotoka. Mestno prebivalstvo je v l. 1921/31 naraslo relativno od 17.5 na 18.6% celokupnega prebivalstva v državi, absolutno pa za kakih pol milijona oseb. V dravski banovini Ljubljana vsled svojega ozkega vplivnega območja ni toliko pridobila. Tudi industrija je v Sloveniji mnogo bolj dekoncentrirana. Ta zdravi pojav je žal načelno premalo podprt z zavestno prometno, energijsko in davčno politiko. Tako

gradimo industrije 10 km od meje, medtem ko notranje slovenske pokrajine, kot so Dolenjska in Bela Krajina, oddajajo sezonske delavce v tujino.

Sezonska preseljevanja in priložnostno odhajanje v tujino zlasti iz vsega obrobja panonske ravnine, njiju smeri in izdatnosti se je zavedla naša neuka malomeščanska javnost šele zadnji dve leti, ko sta postali čisto posebne vrste. Ljudje se vračajo brez zaslužka, izčrpani, a nasičeni gesel. Napraviti pa naše oblasti niso bile zmožne do sedaj prav ničesar, če izvzamemo nekaj paliativnih ukrepov, ki pa jih sovražnik še propagandistično izrablja. Kader sezonskih delavcev tvori cca. 200.000 poljedelcev brez zemlje. L. 1934 jih je bilo v dunavski banovini sami okoli 80.000 ter so bili ob krizi v letu zaposleni le 76 dni z mezdo Din 22.3 (28). Na člana njihovih rodbin je prišlo dnevno Din 1.06, s katerim so »živeli«. Popolnoma slične so razmere v onem delu panonske ravnine, ki pripada dravski banovini in vsemu njenemu obrobnemu gričevju. Naše izobraženstvo pa bistroumno debatira, kolikim narodom pripada ta »sirotinja« ter se na anketah zgraža nad nizkimi mezdami japonskih tekstilnih delavcev, in razni gospodarstveni krogi neugodno ocenjujejo socialne sisteme, kjer ni take »dobrobiti«, kot jo vidimo po ljubljanskih cestah in kavarnah.

Izseljevanje v tujino je slabilo življenjsko sposobnost jugoslovanskih obrobni pokrajin, politično in gospodarsko zavisnih od Nemcev, Italijanov in Madžarov.

Med najbolj prizadete spada na vsak način z Južno Srbijo in Dalmacijo tudi Slovenija, ki je oddajala toliko svojega življa, da je v l. 1880 do 1931 naraslo njeno prebivalstvo le za 20.2% (29). Med tem je Srbija v mejah izpred 1912 pomnožila svoje prebivalstvo za 89%. Povojno odhajanje v tujino je zavrto z zakonodajo glavnih namembnih dežel naših izseljeniških tokov. Absolutne številke (sl. 6b) kažejo, da bi bilo absorpcijsko zmožnost domačega delavnega trga s primernimi ukrepi igranje povečati toliko, da bi ves ta živelj ostal v državi. Seveda pa je za to treba odprtega državnega delavnega trga in premišljenih investicij, ne pa kakih — »javnih del« v smislu znanih »Programov« (30).

Iz navedenega sledi, da je vsako zaviranje svobodnega pretakanja duševne in fizične sile jugoslovanskega in posebno slovenskega prebivalstva po državi nezdravo, ker je nasprotno naravnim težnjam izenačevanja kakovostnih in množinskih populacijskih pritiskov. V bistvu je protiljudsko in more izhajati le iz želje, umetno vzdržati življenja nezmožne gospodarske tvorbe ali institucije. Ako bi hoteli izboljšati povprečni položaj delovnih ljudi, bi jim morali v državi sistematično ustvarjati predpogoje in odkazovati za čim uspešnejše delo racionalno izbrana in razporejena mesta na čim obširnejših delovnih področjih.

(Dalje sledi).

ZA ČAST SLOVENŠČINE!

»Največja nevarnost je, da izgubimo luč in kompas svojih duš in se slepo vdamo vsaki novi sili, ko ne bomo več ne vojska, ne čreda, ampak potvora v množicah, brez svoje volje in časti.« — France Koblar v govoru ob Župančičevi 60letnici, »Slovenski jezik« 1938.

Težko da smo Slovenci še za kakšno stvar na svetu porabili toliko črnila kot za svoj jezik. Kdo bi preštel vse naše jezikovne velikane v zadnjih 150 letih! Odkar imamo svojo univerzo, bi človek po pravici pričakoval, da je glede slovenščine vse prav, da je ni ljulike v njej, ne sneti, ne pleve. Ne rečem, da naša slovenščina ne bi bila dobra in pravilna na teoretičnih popriščih — da je na praktičnih, realnih tleh, tega nihče ne more trditi! To dejstvo je nekam čisto v skladu z našim bistvom: velikih in zmedenih besed, majhnih dejanj! Ta naša duhovna málost je prav posebno vidna in občutna sedaj, ko se ves svet iz temelja preosnavlja. Človek bi pričakoval vsaj jasno misel o nas samih, o našem poslanstvu in naši bodočnosti, ko vendar že preko 20 let naša šola in naša vzgoja oblikuje našega človeka. In kaj doživljamo? Prava pravcata »potvora v množicah, brez svoje volje in časti«.

Nimam namena na tem mestu navajati vseh dokazov za gornjo trditev. Omejiti se hočem zgolj na dve panogi — na medicino in tehniko — in tudi tu samo na njun jezik, torej na današnjo strokovno slovenščino.

Kadar koli sem v življenju srečal ljudi, ki so res kaj vedeli in znali, vselej so znali to tudi povedati, četudi nekateri ne prav gladko in morda nekako s težavo, vendar tako, da si jih mogel razumeti in spoznati, da vedo, kaj hočejo in kaj delajo. Pa tudi narobe! Še nikdar nisem videl meglenege besedičarja, da bi se bil kjer koli izkazal.

Naša strokovna slovenščina je iz tira. V medicini in tehniki maličijo njene osnove! To, kar smo pred osamosvojitvijo razglašali kot unikum — schwarzer Finger za Črno prst, Savo ribati za v Savi ribariti — to je danes naš vsakdanji strokovni kruh.

Nekaj primerov!

Vsakdo pri nas ve, da imamo mlečne in stalne zobe (dentes decidui et permanentes) — slovenska anatomija pa pravi o zadnjih, da so »stanovitni«. Če šolar zamenja pojma stalen in stanoviten, dobi primeren krc, vseučiliškega profesorja pa štiti učenjaška gloriola!

Da je človek v prvih osnovah spolno neopredeljen, je znano. Nемеc se izraža: »Beim Embryo werden die Organe für beide Geschlechter angelegt« t. j. zarodek ima v zasnovi obojni spol ali pri zarodku so spolovila obojna ali v zasnovi je zarodek obojespolen. In naša anatomija? »Zastavi jih (namreč posamezne

odseke spolnega aparata — zakaj neki ne spolovil?) natura pri obeh spolih enako.«

»Zastavimo« Slovenci vse mogoče: 1. pot komu, 2. glavo za koga, 3. pri stavah premoženje, 4. pero, 5. uganko, 6. v zastavljalnici suknjo, nikdar pa ne kakršne koli zasnove! Odkod neki naši anatomiji ta beseda za gornji pomen?

Nemec pravi o trti spomladi: »Die Rebe hat gut angesetzt.« Slovenski inteligent, ki je zgubil vez z rodno zemljo, misli po tuje in reče: »Trta je dobro nastavila«, naš jezikovno še nepokvarjeni vinogradnik pa: »Trta je dobro pognala«, pozneje: »Trta lepo kaže«. Slovenski inteligent nemško misli in na slovensko prestavlja, slovenski anatom pa nemško misli, na slovensko prestavlja in obenem slovenščino maliči.

Nesrečno »nastavljenje« je zajelo tudi ta stavek enega naših prvih stilistov: »Prvi nastavek prirodoslovne nomenklature«. Nastavek je to, kar kje nastavimo: ustni nastavek, nastavek na panju, vaba, dočim je zgoraj mišljen osnutek, začetek, temelj.

Na meji nad Mariborom je hrib, ki mu domačini pravijo **Ravni breg**, ker je na vrhu ravnica, Nemci so to predstavili v Rabenberg. Pa so prišli naši brihtneži in iztuhtali oznako »Vranji vrh«!

Nad Dravogradom je na državni meji pogorje, ki mu narod pravi **Košenják**, ker je tam veliko košenic in mnogo košnje. Tam je tudi mnogo divje perjadi, radi česar je Nemec nadel temu hribu oznako Hühnerkogel. Slovenski človek, ki je kot deček poznal in govoril samo o Košenjaku, je kot inteligent zamenjal smiselno slovensko označbo z nesmiselno prestavo iz nemščine in pravi sedaj temu pogorju »Kokošnjak«. Prezrl je temeljno misel: nemški das Huhn pomeni petelina in kokoš, kokošnjak pa je kurnik, hlev za domačo perjad. Koliko smiselneje je naš narod označil na tromeji v gornji savski dolini goro, istotako z mnogo divje perjadi, katero je krstil z imenom **Petelinjek**, ker jo je gledal z očmi lovca, ki strelja samo peteline, kokoši pa pušča za pleme. Ravni breg, Košenjak in Petelinjek so neizrečno lepe smiselne naše označbe, Vranji vrh in Kokošnjak pa tipični naši potvorbi in potvori!

Tam, kjer se nemška in slovenska beseda ujemata, še ni zmerom germanizem. Nemec pravi pri prihodu »guten Tag«, Slovenec »dober dan«. To ni germanizem. Nemec pravi tudi pri odhodu »guten Tag« — oni Slovenec, ki pravi tudi pri odhodu »dober dan«, pa zagreši gromazenski germanizem. In taki Slovenci niso bele vrane! In vendar imamo za odhod eno najlepših besed: »srečno«, beseda, s katero se po lepoti in smislu more meriti samo še »zdravo«.

Da se vrnem k slovenski anatomiji!

Pred kratkim smo dobili v prevodu veliko in debelo knjigo o človeku, njegovih boleznih in zdravju.* Založba je rabila — kakor mi sporoča — »pri-

znanega književnika z ozirom na splošno slovenščino, v strokovnih izrazih pa mu je pomagal prijatelj medicinec.« In sad te zveze med »priznanim književnikom«, ki je po poklicu profesor, obenem urednik sodobnega našega mesečnika, ter prijateljem medicincem!

Der Schultergürtel von hinten, ossa cinguli extremitatum thoracicarum. prestavljata »pleča od zadaj«. Pleč od spredaj ni, torej tudi ne od zadaj. Prav je: ram je od zadaj, ramni obroč od zadaj ali najbolje samo pleča.

Die Elle ni »laket«, marveč kost podlehtnica, ulna.

Die Mittelhandknochen niso »dlan« — dlan je der Handteller, vola manus — marveč kosti dlančnice, ossa metacarpi.

Der Beckengürtel naj bi bil »medenični pas«! Gürtel je v besednjakih resda tudi »pas«, toda medenica ni pas, marveč obroč, torej bočni obroč ali boki, ossa cinguli extremitatum pelvinarum.

Za Schamfuge, symphysis ossium pubis, pravita »sramni sklep«. To sploh ni sklep, ker mu manjkajo prav vse sklepe sestavine: ponvica, glavica in gožva, marveč stik kosti sramnic ali sramnični stik.

Die Fusswurzelknochen, ossa tarsi, »gležnji«? Gležnji so spodnji konci kosti golenice in mēčnice, der äussere, der innere Knöchel, malleolus tibiae et fibulae, Fusswurzelknochen pa so zadnje ali kratke kosti stopalnice!

Die Mittelfussknochen, ossa metatarsi: »nart« — kosti stopalnice. Nart je der Fussrücken, dorsum pedis. Pleteršnik ima resda za nart der Fussrücken in die Fusswurzel, toda iz Pleteršnikovega »iz vseh slovenskih krajev in kotov vkup spravljenega« gradiva, morajo »pisatelji za svoje stroke pametno jemati«. Pleteršnik »Slovensko-nemški slovar«, Pripomnje.

Der Gesässmuskel, musculus glutaeus: sedna mišica — ritnična mišica. Das Gesäss, nates, je po slovensko »rit«, die Gesässbacke, natis pa »ritnica«!

Da bi imeli možgani »pokrovnice« (»čelna pokrovnica«: der Stirnlappen), nisem čul še nikdar.

Krvna telesca, die Blutkörperchen — zakaj ne »krvničke« — gledamo ne »od zgoraj« in ne »od strani«, marveč kot vsako ploščo »na plósk« in »po robu«.

Der Kehlkopf: jabolko; notranjost jabolka?

Anatomija pozna der Kehlkopfvorsprung, der Adamsapfel, prominentia laryngica — jabolko — in der Kehlkopf, larynx — grlo, dočim je der Schlund, pharynx, žrelo. Ne »notranjost jabolka«, marveč notranjščina goltanca ali grlo!

Za Darmschlinge reči »pentlja«, je morda književniško lepo, zdravniki poznamo »črevesno krivuljo« in jo ločimo od »želodčne krivine«, curvatura ventriculi.

Za Schenkelbruch, hernia femoralis, smo imeli doslej oznako stégen-ska kila in jo ločili od dímeljske kile, hernia inguinalis, Leistebruch. Ta nenavadna knjiga ji pravi »polocinska kila«. Kaj je to, tega ne najdem prav nikjer, in nikdo mi ne more tega pojasniti.

Za črevesno gangreno, Darmbrand, pravi ta čudna knjiga »prisad črevesne zanke zaradi zadrgrnjenja«. Ta stavek je pač višek sodobne strokovne slovenščine in strokovnega nerazumevanja! Za kaj gre? Pri zadrgrnjenikili (hernia incarcerata, eingeklemmter Bruch) kilna vrzel liki zanka zadrigne črevo, ki je v kilni vreči, blato in plini nimajo več prehoda, venozna kri ne več odhoda, arterialna skraja še priteka, pozneje ne več, črevo sčasoma odmre, nekrotizira (nekrós = mrtev), postane gangrenozno, nastane Darmbrand. Že ponovno sem pisal o tem, da imamo za ta pojem lepo slovensko oznako mrtvína; pri sodobnem književniku in medicincu so vse besede bob ob steno! Milzbrand je resda vranični prisad, toda to je docela druga stvar. In črevesna zanka za Darmschlinge! Zanka je pri zadrgrnjenikili kilna vrzel Bruchpforte, Darmschinge pa je žrtev te zanke.

Ženske nosijo trebušni pas, Leibgürtel; književnik in medicinec pravita »telesni pas« — seveda: der Leib je trebuh pa tudi telo!

Ko sem po prevratu opozarjal na vlogo uši pri pegavici, sem po ne vem več kolikih slovenskih časopisih objavil, da poznamo tri vrste uši, ki se drže človeka: sivo ali naglavno, belo ali gvantno in osrámnouš (pediculus capitis, vestimenti, pubis; Kopf-, Kleider-, Filzlaus). Zadnji pravijo ponekod tudi kršélj. Knjiga, o kateri govorim, piše »uš na glavi«, »uš v obleki«, »klošč«. Uš na glavi in uš v obleki je prav vsaka uš, če pride kakor koli na glavo ali v obleko, klošč ali klop pa je die Zecke, ixodes ricinus!

Na glavi ali kjer koli drugje na telesu imamo čop las ali dlak (čópasti ponirek, kokoš čopka) — bistvo čopa je torej, da so lasje ali dlake na rastilu — pest iztrganih las ali dlak pa imenujemo šop, podobno kakor rečemo šop sena, slame, bate (der Wattebausch).

Podobnih zablod bi lahko naštel za nekaj tiskovnih pol. Na tem mestu, ki ni namenjeno samo zdravnikom, naj zadostuje že ta besedni plevober. Strokovno pa naj omenim samo dva kriva nauka!

»Žena domača zdravnica« trdi, da »uš v obleki« povzroča »z odlaganjem jajc pod kožo močno srbenje«. Vsak otrok pa ve, da bela uš prileplja gnide — tako pravimo zalegi — na kocine, pod kožo pa odlaga jajca povzročiteljica garij, grinja ali pršíca ali síbec (die Krätzmilbe, acarus scabiei ali sarcoptes hominis).

O »pegastem tifusu«, ki ima lepo slovensko oznako pegavica, Fleckfieber, pravi knjiga: »Če izbruhne v kakem kraju pegasti tifus, je zelo važno, da obolele ljudi o pravem času izoliramo ter s tem preprečimo prenašanje bolezni. Zdravljenje je isto kot pri pravem tifusu.« Vsakdo, ki je

bil v svetovni vojni, ve, da prenaša pegavico bela uš in da je problem zatiranja pegavice v razuševanju, kar so dokazali zdravniki heroji, ki so legli k razušenemu pegavičarju in pri njem prenočili, ne da bi se bili nalezli pegavice. Izolacija je tu potrebna samo toliko, kolikor pri vsakem težko bolnem. Zdravljenje pegavice ni isto kot zdravljenje pravega tifusa, ker pegavica pač ni tifus, ki je trebušno obolenje, povzročeno po bacillusu typhi, dočim povzročitelja pegavice še ne poznamo.

Koliko zmede je napravila ljubljanska anatomija v 20 letih, sem pokazal na neštetihi primerih v Zdravniškem vestniku, zlasti v št. 10 iz leta 1939 in št. 3 iz leta 1940. Že ponovno sem razpravljal o nerazumljivi težnji ljubljanskih anatomov, zavreči znano jezikovno in strokovno brezhibno »m a t e r n i c o«, uterus, die Gebärmutter, in jo zamenjati z »ložesno«, ki je ne pozna prav nikdo ne v govoru in ne v pisanju. Književnik in medicinec sta se izognila Scili in rabita maternico, zašla pa sta v Karibdo »tokave«, ki naj bi bila slovenska oznaka za vagino, die Scheide, katero poznamo kot n o ž n i c o. Pod črto prevajalca pristavljata, da je »tokava« po prof. Plečniku. Tokavo razlaga Pleteršnik kot Bergschlucht. Kako je mogoče zavreči »nožnico« in uvajati »tokavo«, mi bo ostalo na veke nerešljiva uganka.

Kakor se poraja iz zla zlo, tako iz nesmisla nesmisel, iz zmede zmeda — kričeč dokaz je omenjena knjiga, sad književnika in medicince, dveh sodobnikov, pa ložesna, tokava, in polocinska kila, spomeniki, ob 20letnici slovenske anatomije.

Prehajam na našo tehniko. Oni dan sem poslušal poljudno predavanje iz kemije iz najbolj poklicanih ust. Za barvila sem čul tóle: kongorot »rdeči Kongo« (»črni Kongo« bi razumel, ker so tam pač črnici, »rdeči Kongo« bi bil prav tedaj, če bi bil tam »rdeči« režim), namesto »rdečilo Kongo«; za viktorielgelb »rumeno Viktorija«, namesto »rumenilo Viktorija«; methylenblau »metilensko modro«, namesto »metilensko modrilo«. Pri teh jezikovnih zablodah sem pač pomiloval vse one, ki se v svojih strokah jezikovno tako šolajo; »miljon markov« za eine Million Mark, kar je predavatelj dosledno rabil, sem pa občutil kot onečaščenje slovenske besede!

Die Scherkraft: strižna sila?

Nemška beseda »scheren« ima dva pomena: striči in premakniti. Pri prvem rabimo škarje ali kaj škarjam podobnega, s čimer nekaj odrežemo, pri drugem pa kakršna koli sila odlomi ali odkrhne del celote in ga premakne tako daleč, da ni več v stiku z njo. Tako poznamo pri prelomljenih kosteh tako zvani Abscherungsbruch, kjer je odlomek v smeri lomne ploskve premaknjen tako, da nima več stika z lomiščem. Dejstvo je torej prelom in premaknitev odlomka ali odkrhka v smeri lomne ploskve, posledica pa premák ali razmák — o striženju ni nikjer ne duha ne sluha. Zdravniški pisec opozarja, da je ta izraz iz splošne mehanike in na naši tehniki splošno

v rabi. Naj bo že tako ali tako — izraz priča, da je njegov oče mislil nemško, rabil pač slovensko besedo, poslovenil pa pojma ni!

Naša najvišja učilišča so v svojih 20 letih hudo grešila. Najhujše je odtujitev od narodove govorice in od akademskih stanov. Prav posebno se to opaža na naši medicinski fakulteti. Njeni najnovejši koraki so brezno med njo in zdravništvom še poglobili. Tisti, ki bi morali paziti, da se to ne zgodi, so se izkazali za gluhe in slepe. Tudi to je naš monstrum, potvora v množicah.

---

* »Med. univ. dr. Springer: »Žena domača zdravnica«. Prevedel dr. Halfar. Prva knjiga. Založba Umetniška propaganda«. Tak je slovenski naslov prve polovice knjige, 514 strani velike četrte, z več sto slikami v tekstu, s 17 celostranskimi enobarvnimi in 10 raznobarvnimi vložki. Nemški naslov: »Med. univ. Dr. Jenny Springer, praktische Aerztin: »Die Aerztin im Hause«. — Že naslovna stran v slovenščini je nenavadna: nepopolno ime avtorice, iz katerega ne bo nihče posnel, da je ženska; psevdonim prevajalca — čast, komur čast, in nečast, komur nečast; brez letnice.

O B Z O R N I K

Pred tretjo fazo vojne

Vse kaže, da se bodo bližnji dogodki v zvezi s sedanjo vojno razvijali v vedno bolj dinamičnem tempu, tako da nam jih bo že težko sproti beležiti, kaj šele vrednotiti. Vedno bolj jasno je tudi, da je sedanja vojna več ko samo vojna: ona pomeni v marsičem prelom z večrajšnjim razvojem v svetu, ne da bi bilo seveda že sedaj mogoče točno dometi značaj nove dobe, ki prihaja. Vsa povojna mednarodna kriza, ki je spričo močne prepletenosti zunanje politike z notranjo in narobe ne moremo seveda omejiti zgolj na zunanjepolitično področje, dosega v tej vojni svojo kulminacijsko točko. Zato je izven dvoma, da nam bo novi oboroženi spopad, ne glede na to, kdo bo v njem končni zmagovalec, prinesel velike spremembe na vseh področjih človeškega udejstvovanja, zlasti pa v organizaciji človeške družbe.

Ako gledamo na sile, ki v ozadju sedanje vojne lahko vplivajo na popolno preobrazbo človeštva, s širših, svetov-

nih vidikov, nam nekaterih činiteljev novega reda, ki se napoveduje, ni težko razbrati. To seveda ne pomeni, da so nam že sedaj znane bodoče razvojne smeri človeške družbe pod vplivom teh činiteljev ali pa razvojne tendence teh činiteljev samih, toda že njih točno individualiziranje nam lahko do neke mere pomaga razumevati sedanji in bližnji tok dogodkov, pa nam tako nudi oporo za našo lastno orientacijo.

Sedanja doba je **doba kolektivnih pokretov**, pa naj gre za fašizem, narodni socializem, komunizem ali reformirane demokracije. Bistvo prvih treh pokretov je bila že doslej — mimo vseh podednih razlik — totalitarnost v vsakem pogledu, demokracija pa se šele sedaj skuša prilagoditi potrebam in zahtevam časa, kakor ji to narekuje odločilna borba za obstoj. Z individualne in liberalne osnove se skuša sedaj tudi demokracija povzpeti na višjo organizacijsko in idejno raven, da bi zmogla vzdržati borbo z idejno nasprotnimi ji gibanji in pokreti. To razvojno tendenco, narekovano po nujnosti samega razvo-

ja dogodkov, pa opazamo le pri obeh **anglosaških demokracijah**, angleški in ameriški, medtem ko francoska v odločilnem trenutku ni bila več sposobna vzdržati ostre tekme z nasprotnimi sistemi, pod katerimi se je zrušila in se jim tudi idejno podredila. Ali bosta angleška in ameriška demokracija odpornejši od francoske, kakor kaže ta voljo sedaj, nam bo pokazal bližnji razvoj. Vsekakor pa se obe zavedata, da je njuna rešitev samo v spremembi metod in tudi nekaterih idejnih osnov samih, zlasti prehudega individualističnega poudarka in pretiranega liberalizma. Kriza demokracije, o kateri se je doslej samo teoretično razpravljalo, je v ognju vojne tudi praktično že toliko demonstrirana, da bi jo sleherno izmikanje od njene preobrazbe in, da tako rečem, modernizacije, dokončno izločilo iz tekme z drugimi idejnimi sistemi, ki se uveljavljajo. Le v kolikor bo torej demokracija te svoje notranje regeneracije sploh še sposobna, bo smela reflektirati na eno izmed mest med činitelji nove svetovne preobrazbe.

O ostalih, v glavnem tako zvanih **totalitarnih sistemih** raznih barv je prav tako še prezgodaj karkoli predvidevati. Navzlic nekaterim notranjim, globljim nasprotjem so se vendar zaradi nekkih skupnih tendenc in osnov znašli v več ali manj odkritem sodelovanju, o katerem ne vemo, koliko časa lahko traja. Gotovo pa je, da se bodo že vzporedno s sedanjo vojno, še bolj pa po njej skušale uveljaviti tudi ločene težnje vsakega izmed njih posebej. Te možnosti nam za sedaj še zastirajo poglede v bližnje razvojne težnje pod vplivom teh sistemov, dasi so nam smotri vsakega izmed njih dobro znani. Gotovo pa bi ne gledali realno na ta vprašanja, ako bi bili že sedaj trdno prepričani, da bo samo ta ali oni izmed teh sistemov končno prevladal, kajti mimo vseh latentnih nasprotij med njimi samimi ne smemo prezreti že doslej dovolj izkazane izkušnje, da se brez primerne specializacije, ki jo zahtevajo posebne prilike pri vsakem narodu zase, sploh ne dajo posplošiti. To pa nam že sedaj dopušča glede vsakega izmed njih sklep, da bodo ob svojem širjenju nujno pod-

vrženi spremembam, ki jih bodo zahtevale posebne razmere izven njih neposrednega dejstvomjanja. Tudi z demokracijo — in to v dobi njenega največjega procvita — ni bilo drugače. Za sedaj se torej moramo zadovoljiti samo z ugotovitvijo, ki pa je sama po sebi značilna in pomembna, da smo namreč idejno na prelomu med **dvema dobama**, katerih ena nam je znana, druga pa se nam kaže v še zelo meglenih obrisih. Verjetno je, da bo to prehodno stanje, ki bo seveda tudi že zahtevalo huzne prilagoditve novim razmeram, trajalo dolgo. Ako namreč motrimo idejno borbo, ki se razvija v ozadju sedanjega oboroženega konflikta, s svetovnih vidikov, moramo reči, da se je komaj začela.

Pri vsem tem ne smemo končno pozabiti, da so bili **ideološki činitelji** vedno podrejeni neposrednemu mednarodnemu dogajanju in je prevladovanje te ali one ideologije vedno odvisno od **konstelacije sil**, ki izide iz oboroženega spopada. Prav to pa nam nalaga strogo realno presojo ideološkega činitelja v mednarodnem razvoju, presojo, ki je prosta vseh čustvenih ali idejnih priveskov. Na to opozarjam zaradi tega, ker je trenutni položaj v Evropi z vojaških, diplomatskih, gospodarskih in političnih vidikov v tolikšni meri spremenjen, da ga tudi v ideoloških računih ne smemo enostavno prezreti. Nasprotno, dolžni smo ga povsem stvarno upoštevati ter izvajati iz tega tudi za nas pravilne zaključke.

* * *

Vemo, da je z izločitvijo Francije kot vojaške sile iz sedanje borbe izgubil sedanji oboroženi konflikt svoj kontinentalni značaj. Evropa je vojaško, diplomatsko, gospodarsko in tudi že ideološko prišla **pod nadzorstvo obeh velesih osi Rim—Berlin**. Tega dejstva ne more prikriti nobeno olepševanje, medtem ko se nam nadaljnje razvojne faze sedanje vojne še vedno ne kažejo v vsej jasnosti.

Ne glede na izid tretje faze evropske vojne, ki se napoveduje kot odločilni spopad med velesilama osi Rim—Berlin in britanskim imperijem, pa se zdi,

da se čedalje hitreje bližamo dobi, ko se bo svetovna politika vodila le še na velike razdalje kot tako zvana **politiška kontinentov**. Vsepovsod se namreč že uveljavlja težnja po izoblikovanju čim večjih državnih blokov kontinentalnega obsega. Vojna, ki se je začela lanskega septembra kot evropska vojna, se po dogodkih poslednjih mescev in tednov vedno bolj približuje kritični točki, ko nastane vprašanje, ali so z njeno likvidacijo na evropskih tleh že odstranjena in izločena vsa nasprotja, ki bi jih mogla izzvati. Novo ravnovesje, ki nastaja na evropskem kontinentu, ustvarja nove položaje tudi izven evropskega kontinenta.

Trenutno je v ospredju pozornosti predvsem politika »starega« in »novega« sveta, **Evrope in Amerike**, med katerima čaka na odločilno borbo za svoj obstoj — Velika Britanija, imperij vseh kontinentov. S svojo kontinentalno politiko na področju Tihega morja in azijske celine se priglaja kot interesent pri borbi za kontinente tudi **Japonska**, a med interesente v tej borbi spada tudi **Rusija**, dasi je za sedaj še v ozadju. Medtem ko velesili osi Rim—Berlin vedno bolj odkrivata svoje vojne cilje v znamenju organiziranja evropskega kontinenta pod svojim nadzorstvom in medtem ko Velika Britanija v svoji borbi na življenje in smrt snuje mobilizacijo izvenevropskega, predvsem ameriškega sveta proti tej nemško-italijanski zamisli, je v ozadju teh dveh nasprotnih teženj — **Amerika sama**, ki je vedno bolj prisiljena poudarjati lastno kontinentalno zamisel, in to ne glede na izid poslednje faze evropske vojne. Značilno je, da se je prav v tej vmesni fazi vojne spet sešla na svoje zasedanje vseameriška konferenca (to pot v Havani na Kubi) in da je njen dnevni red v neposredni zvezi s perspektivami verjetnih nasprotij širših, kontinentalnih dimenzij, to se pravi z vprašanji, ki jih postavlja evropska vojna tudi za oba dela ameriškega kontinenta.

Gotovo je imel te možnosti razvoja pred očmi tudi nemški kancelar **Hitler**, ko je tik ob zlomu Francije dal ameriškemu publicistu **Wiegandu** važne izjave o vojnih ciljih Nemčije, posveče-

ne v velikem delu tudi Ameriki. **Hitler** je tedaj poudaril med drugim, da bo Nemčija glede Zedinjenih držav Severne Amerike vedno spoštovala znano **Monroeovo doktrino** kot načelo evropskega nevmešavanja v ameriške zadeve, a le pod pogojem, da Amerika prizna pravico takšne doktrine tudi Evropi, to se pravi, da se tudi Amerika ne bo nikdar vmešavala v evropske zadeve, kjer sta sedaj — po porazu Francije in izločitvi angleškega vpliva — velesili osi Rim—Berlin edini velesili. Nemčije, je dejal **Hitler**, se v tem primeru ne tiče, kakšna je notranja ureditve Amerike, kakor je tudi ne more zanimati ameriško oboroževanje, v kolikor bi služilo le za obrambo ameriškega kontinenta. Ost **Hitlerjevih** izjav je bila torej naperjena predvsem proti ameriški pomoči Veliki Britaniji.

Kakšno je stališče Amerike? Privrženost **Monroeovi doktrini** je za sedaj načelno izven dvoma. Opaziti pa je težnjo Zedinjenih držav po njenem razširjenju, in sicer ne le z napovedjo odpora proti sleherni posestni spremembi onih ameriških ozemelj, ki tvorijo kolonije ali drugačno posest evropskih držav, temveč še bolj v smislu, da se pod vodstvom Zedinjenih držav organizira kolikor mogoče trden **blok obeh Amerik**. Ta težnja se kaže zlasti v predlogih po nekakšnem monopoliziranju vsega izvoza surovin na druge kontinente, kar ima seveda izrazito protievropski značaj, kakor so to nemški in italijanski listi takoj podčrtali. Rim in Berlin pa zamerjata Washingtonu med drugim še to, da hoče razširiti tudi svojo politično kontrolo na nekatere države Južne Amerike, kakor **Brazilijsko**, **Argentino** in **Paragvaj**, kjer je za Italijo in Nemčijo veliko simpatij.

Glede vojne v Evropi sta se obe glavni stranki Zedinjenih držav, republikanska na svoji junijski konvenciji za izvolitev predsedniškega kandidata (izvoljen je bil **Wendel Lewis Willkie**), demokratska pa na konvenciji v Chicagu, ki je 18. julija tega leta v tretje določila **Roosevelta** za svojega predsedniškega kandidata pri predsedniških volitvah v novembru, postavili na stališče neposrednega nevmešavanja, ne da bi

sicer odklonili ameriško pomoč »onim miroljubnim narodom širom sveta, ki so postali žrtev napadov . . . , v kolikor je to v skladu z obstoječimi zakoni in interesi lastne državne obrambe«. Obe stranki pa sta se odločili za čim večje oboroževanje na suhem, na morju in v zraku. Kandidata obeh strank se torej spuščata v volilno horbo za predsedniško mesto z enakim zunanjepolitičnim programom in se razlikujeta samo po različnem notranjepolitičnem programu, kar je za presojo ameriškega stališča v sedanji vojni zelo značilno.

Medtem ko torej v ozadju sedanje vojne dozorevajo **medkontinentalna nasprotja** največjega obsega, moramo v Evropi sami pred zaključno fazo sedanje vojne zabeležiti tri važna dejstva: 1. konec starega evropskega ravnovesja, oprtega na tradicionalno angleško kontinentalno načelo »balance of power«, načelo kontinentalnega ravnovesja, ki je bilo izhodišče vseh angleških posegov na našo celino; 2. konec tako zvane »prisirčne zveze« (entente cordiale) med Francijo in Anglijo, ki je bila od leta 1904 dalje eden izmed glavnih stebrov evropske politike obeh držav, ki pa se je v povojni dobi večkrat izkazala za pomanjkljivo; 3. reforma francoske demokracije, odnosno rušenje režima tretje francoske republike in začetek četrte, avtoritarne republike (bolje: države) pod vodstvom »državnega šefa« maršala Pétaina.

Vsa ta tri dejstva so medsebojno tesno povezana in jim moramo iskati začetek v francoskem zlomu v drugi polovici letošnjega junija. Premirju, ki ga je Francija 22. junija 1940 podpisala v Compiègneu z Nemčijo, je dva dni nato sledilo premirje z Italijo (podpisano 24. junija). Še preden so bile ustavljene sovražnosti (25. junija ob 00.35 zjutraj), se je začelo v Franciji popolno preusmerjanje, ki mu je bil za Pétainovim hrbotom gonilni motor Pierre Laval. Nesoglasja med Francijo in Anglijo so se stopnjevala in dosegla višek ob prekinitvi diplomatskih stikov, ko je francoska vlada odpoklicala svojega diplomatskega zastopnika iz Londona; prehod iz preloma v sovražnosti pa pomeni akcija angleškega bro-

dovja proti francoskim ladjam v Oranu in pred Dakarjem, ko je Anglija hotela preprečiti, da bi te ladje prešle v nemške in italijanske roke. Že 11. julija je bila izglasovana ukinitve francoskih ustavnih zakonov iz leta 1875 in vlada pooblaščenca za izdajo nove ustave. Naslednjega dne pa je maršal Pétain odstavil predsednika Lebruna in sam prevzel državno vodstvo kot »šef francoske države«, ki mu pritiče skoro absolutna oblast v državi.

Po izločitvi Francije iz borbe je **Velika Britanija** ostala edini nasprotnik velesil osi Rim—Berlin v sedanji vojni. Tako se je zaključila druga faza vojne, ki se je začela po lanskem porazu in likvidaciji Poljske najprej z medsebojnim otipavanjem na zapadu, nato pa — v aprilu in maju — z vojaškimi akcijami Nemčije na Danskem, Norveškem, Nizozemskem, v Belgiji in Luksemburgu ter končno v Franciji. Sedaj smo tik pred **tretjo fazo vojne**, ki pomeni skupen napad Italije in Nemčije proti Veliki Britaniji — z verjetno izrabo te akcije z japonske strani na Daljnem vzhodu. Značilno pa je, da tvori tudi v to fazo vojne uvod **nova Hitlerjeva ponudba za mir**, in sicer kot poslednji apel na razum angleškega naroda, preden se začno napadalne akcije v velikem obsegu. Tako smo za hip v negotovosti vmesne faze med dvema bitkama.

V tej vmesni fazi sta bili velesil osi Rim—Berlin zlasti diplomatsko zelo aktivni in verjetno je, da je zatišje pred viharjem izrabila v to smer tudi Velika Britanija. Tako so se vršili 7. julija prvi posveti italijanskega zunanjega ministra grofa Ciana s Hitlerjem in njegovimi sodelavci v Berlinu, nato drugi 10. julija v Monakovem, kamor sta prispela tudi madžarski ministrski predsednik **grof Teleki** in zunanji minister **grof Csaky**, končno pa še tretji po Hitlerjevem govoru pred rajstgom (19. julija), ki ga je prišel poslušat v Berlin tudi grof Ciano.

Smisel diplomatskih razgovorov med grofom Ciano in Hitlerjem bi po pisanju informiranih nemških in italijanskih listov lahko prikazali kot željo obeh velesil osi Rim—Berlin, da po

zmagovitosti njenega orožja na zapadu začneta že sedaj s pripravami za organizacijo Evrope pod svojim vodstvom, ker je to za obe velesili pogoj njenega uspešnega nadaljevanja vojne proti Angliji. V neposredni zvezi s to željo je seveda tudi želja po odstranitvi, odnosno odložitvi vseh spornih vprašanj v Evropi do konca vojne. (Sem spadajo zlasti madžarske in bolgarske revizionistične zahteve proti Rumuniji.) Tik pred temi razgovori je namreč Rusija likvidirala staro **besarabsko vprašanje**, ko je 27. junija po ultimativni noti, izročeni dan poprej rumunskemu poslaniku v Moskvi, dosegla od Rumunije mirno izročitev Besarabije in severne Bukovine, ki jih je nekaj dni nato priključila k Moldavski sovjetski republiki.

V zvezi z berlinskimi in monakovskimi razgovori so nemški in italijanski listi prvič v razpletu sedanje vojne prikazali tudi vojne cilje velesil **osi Rim—Berlin**. O njih bom imel gotovo še dosti prilike pisati posebej. Kolikor se tičejo Evrope, je značilno, da ne izločajo iz nove ureditve kontinenta samo obeh zapadnih velesil, temveč tudi **Rusijo**. To neznanko pa nemški in italijanski listi sami pojasnjujejo s sklicevanjem na dogovor Berlina z Moskvo glede dokončne razmejitve interesnih sfer med njima. (Ali je pri tej razmejitvi upoštevana tudi Italija, ni rečeno.) Tudi Hitler je v svojem že navedenem govoru porabil priliko, da glede Rusije poudari med drugim:

»Nemško-rusko razmerje je končno določeno. Razlog za to določitev je bil v tem, da sta Anglija in Francija, podpirani v tem od nekaterih malih držav, neprestano podtikali Nemčiji osvojevalne namene na področjih, ki leže izven vseh nemških interesov. Zdaj se je reklo, da hoče Nemčija zasesti Ukrajino, potem spet vkorakati na Finsko, tretjič se je trdilo, da je ogrožena Rumunija, in končno je nastala bojazen celo glede Turčije. V teh okoliščinah sem smatral za pravilno, da predvsem z Rusijo izvedem trezno interesno razmejitev, da enkrat za vselej razčistimo, kaj smatra Nemčija za svojo bodočnost kot svoje interesno področje in kaj spet Rusija

kot za svoj obstoj važno. Po tej jasni razmejitvi obojestranskih interesnih področij je sledila nova ureditev nemško-ruskega razmerja. Otročite je vsako upanje, da bi zaradi izvedbe tega moglo priti med Nemčijo in Rusijo do nove napetosti. Niti ni Nemčija napravila nobenega koraka, ki bi jo bil spjel izven njenih interesnih področij, niti ni Rusija storila takega koraka.«

Spričo molka Moskve na te precizne izjave bi bilo sleherno ugibanje o mejah nemško-ruskega sodelovanja odveč. To pa seveda ne izključuje, da se ne bi Anglija še naprej trudila, da svoje odnošaje z Rusijo kolikor mogoče izboljša, kakor to dokazujejo v zadnjem času vsi ukrepi angleške vlade v tej smeri.

Hitlerjev govor z dne 19. julija tega leta, ki pomeni v svojem pretežnem delu temeljit vojaški obračun tik pred tretjo fazo vojne, je vzbudil pozornost predvsem zaradi svoje politične plati. Tu mislimo razen na že navedene izjave glede Rusije zlasti še na izjavo o trajnosti sodelovanja z **Italijo**, ki ji je dala navzočnost italijanskega zunanjega ministra na seji rajhstaga poseben pomen, ter končno na **poslednji apel na Anglijo**, odnosno angleški narod, ki je na kratko izražen v stavkih: »V tej uri se čutim dolžnega, da zadostim svoji vesti in da še enkrat naslovim apel na Anglijo. Lahko to storim, ker ne prosim kot premaganec, temveč kot zmagovalec apeliram na človeški razum. Ne vidim nobenega vzroka za nadaljevanje vojne in obžalujem vse žrtve, ki jih bo zahtevala in ki bi jih tudi svojemu narodu rad prihranil.«

S temi Hitlerjevimi izjavami so bile potrjene govornice, ki so krožile pred njimi o nemško-italijanski mirovni ponudbi Angliji pred odločilnim spopadom z njo. Pripomniti pa je treba, da jih je Hitler izrekel s skepsjo glede na njih odmev pri odgovornih angleških državnikih. Po dosedanjih angleških glasovih se zares zdi, da je diplomatska likvidacija sedanje vojne izključena. Ako pa je to točno, ne smemo niti za hip dvomiti, da smo tik pred **dokončnim vojaškim obračunom**, ki nam bo odgovoril tudi na vprašanje, koliko ča-

sa lahko sedanja vojna še traja. Churchill je v svojem govoru z dne 14. julija tega leta napovedal, da bo trajala najmanj do leta 1942, Nemci in Italijani pa predvidevajo njeno likvidacijo še letos. Ker gre pri odgovoru na tako kočljiva vprašanja za poznavanje neštetihi činiteljev, ki so izven območja naše vednosti, se moramo seveda zadovoljiti samo z registracijo teh dveh značilnih napovedi.

Churchill je v svojem navedenem govoru izjavil glede namer Anglije med drugim: »Vse kaže, da bo sedanja vojna dolga in huda. Nihče ne ve, kdaj se bo razširila. Eno pa je gotovo: Nemčija ne bo dolgo vladala nad Evropo in svet ne bo podlegel nemški oblasti. Sedaj je prišel čas na nas, da stojimo sami in gledamo v obličje najhujšemu napadu, ki ga sovražnik lahko izvede. Branili bomo rodno zemljo proti napadu, ki nam grozi... Toda — podvojiti moramo svoje napore. Pripraviti se moramo ne samo za poletje, temveč tudi za zimo, za leto 1941, pa tudi za leto 1942, ko bo vojna, kakor sem prepričan, spremenila svoj značaj in ne bomo več v defenzivi.«

Iz teh izjav bi se dalo sklepati na dvoje: 1. da misli Anglija nadaljevati vojno, v kateri bo po lastnih predvidevanjih še najmanj do leta 1942 v de-

fenzivi; 2. da pripravlja angleška vlada diplomatske akcije za njeno razširjenje. Glede prve ugotovitve ne moremo ničesar sami dodati. Glede druge pa menim, da se diplomatska prizadevanja Anglije sučejo v glavnem v **treh smereh**: na črti London—Washington v prvi vrsti; tu je Anglija zabeležila doslej najpomembnejši uspeh: ponovno kandidacijo Roosevelta za prezidenta Zedinjenih držav, kar vsaj teoretično dopušča za Anglijo najugodnejše možnosti nadaljnje razvoja v smislu Churchillovih izjav; na črti London—Tokio, kjer je bil storjen poskus sporazuma z japonsko vlado glede prepovedi prevoza orožja preko Birme na ozemlje Čangkajškove vlade, poskus sporazuma, ki pa ne obeta roditi pričakovanih uspehov glede zadržanja japonske dinamike proti angleški (in ostali evropski) kolonialni posesti na tihomorskem področju, kakor nam to nakazuje imenovanje nove, odločnejše vlade princa Konoja; in končno na črti London—Moskva, glede katere moramo takoj pripomniti, da je po poslednjih Hitlerjevih izjavah negotovost največja. Mogoče pa je, da so tu angleški računi postavljeni na nekoliko daljše časovne razdalje, ki jih z naših perspektiv za sedaj še ne moremo premeriti... **Dr. Branko Vrčon**

P O R O Č I L A

Mimobežni pogledi na atlantski prostor

Pod tem naslovom je v letošnji junijski številki nemškega časopisa »Geopolitik« neznan avtor, kateri pa mora stati zelo blizu uredništvu, odgovoril na »misli poln in globok dopis pozornega jugoslovanskega čitatelja »Geopolitike« iz Ljubljane, ki je v polni posesti nemških vzgojnih sredstev (Goričan)«. Ta tudi uredništvu omenjenega časopisa dalje neznan dopisnik, ki ga »Geopolitik« označuje za geopolitično temeljito izobraženega in ki se je verjetno v svojem dopisu sam imenoval

»dobrega Evropejca«, je očital Nemcem pogrešnost vse njihove politike v zadnjih stopenjdesetih letih, češ da so z napačno zapadnovzhodno dinamiko zapravili ogromnega imetja in krvi, pri tem pa izgubljali nasproti romanskim narodom kamen za kamnom starega zapadnega obrambnega okopa (bogato ozemlje Burgunda, Lotaringije, Flandrije, Frizije, Švice, Alzacije in drugih pokrajin) ter jih zamenjali za manj vredno ozemlje z »mostičarskimi stavbami« na vzhodu, odkoder ne bodo nikdar docela mogli pregnati slovanskega prebivalstva. Tako je lahko skozl eno celo tisočletje prebogati zapad

izkoriščal boj med Nemci in Slovani, da je lomil moč Nemčije in obračal njeno pozornost od pravih ciljev na napačne, »ko leži vendar nemška sila in nemško bogastvo v porečju Rena«.

Člankar v »Geopolitiki« opozarja ljubljanskega dopisnika, da je pri svojih izvajanjih pozabil omeniti, da so vedno le slovanski valovi z vzhoda zapadnim silam omogočali, da so odtrgale kos za kosom od obrambnega okopa ob Renu. Najprej so »amorfne jugoslovanske množice v turških vojskah« ponovno napadale habsburško monarhijo in tako posredno s svojo vojaško sposobnostjo pomagale, da so Nemci na zapadu izgubili najprej Metz, nato še Strashourg. Lorena je prešla v posest Francije prvič z nastopom Poljske, drugič pa skupno z Alzacijo po oslavitvi nemške vojske v bojih z ruskimi vojninimi silami med svetovno vojno v letih 1914—1918. Člankar se vpraša, ali naj taka nesrečna igra traja dalje. Po njegovem mnenju jo je treba končati s čiščenjem polja v največjem stilu, kakršno se je že pričelo z rusko-nemško razmejitevijo in s povratkom Nemcev iz Baltika in Volinja.

Zato hvali člankar neznanega ljubljanskega dopisnika, ker je pozdravil rusko-nemški sklep, da se ne bodo odslej Nemci in Rusi več med seboj borili, med tem ko bi se tretji po starem pregovoru ob strani smejal. Toda očita mu razliko v gledanju na problem. Predvsem ga poučuje, da Slovani niso nikdar imeli v svoji posesti ozemlja ob »srednji Donavi«, temveč da so naseljeni samo ob njenem spodnjem toku, in še tam samo delno. Dalje mu pripoveduje, kako so se nemški poskušali, da bi s Poljaki dosegli »pametno izravnavo prostora«, kakršno sta razumevala Pilsudski in Slavek, izjalovili spričo »megalomanije njihovih naslednikov«, »medtem ko sta na Češkem in Moravskem tako dalekoviden mož kakor Hacha in češki smisel za resničnost zavzela pozitivno stališče nasproti neizbežnim velikoprostorskim kooperativnim rešitvam v Srednji Evropi«. Brez teh rešitev bi po člankarjevem iz-

vajanju Nemci in zapadni Slovani postali žrtev čez ves svet z vso silo vladajočega »zakona rastočih prostorov« in velegospodarskih prostorov.

Taka rešitev pa zahteva žrtve. Zato je tudi »izravnava osišč v Berlinu in Rimu zahtevala občutljivejše žrtve v Berlinu nego v Rimu«. Položaj Nemcev in zapadnih Slovanov je po člankarjevih izvajanjih soroden. V podkrepitev tega je objavil neko karto istega časopisa iz leta 1934., ki naj nazorno prikazuje, kako vsa srednja Evropa trpi na isti boleznini, namreč na pomanjkanju prostora. Kot take utesnjene in okrnjene prostore so vrisane poleg Nemčije tedaj še obstoječe države: Avstrija, Češko-slovaška in Poljska, ter vse baltiške in balkanske države in Švica. Vse druge države na zapadu (z Italijo vred) ter Rusija in Turčija na vzhodu vršijo nasilno vlado nad obsežnim tujim ozemljem in imajo praktično neomejeno potovalno možnost pod lastno zastavo. Nordijske države tvorijo poseben prostor zase, kjer so vse napetosti prenehale.

Nemci so, pravi dalje člankar, najprej občutili pomanjkanje prostora nasproti ljudi-lačnim veleprostorom ostalega sveta, kmalu pa jo bodo občutili tudi zapadni Slovani. To pomanjkanje prostora lahko reši samo »nova, pravičnejša svetovna ureditev med posestjo in delom narodov«. »To je pravi smisel ustanka 'havenotov' (neimetnikov) proti 'havejem' (imetnikom), ki je pred binokostmi sprožil ognjene jezike na zapadni fronti. Trda beseda o razrednem boju narodov za življenjski prostor, ki jo je skoval neki 'have', polkovnik House, ima isti pomen za zapadne Slovane kakor za Rim, Tokio in Berlin.« Tako se glasi poučni del v »Geopolitiki«. Sledi pa še kratek dodatek, ki ubira strune, katere spominjajo na Goethejevega »Erlkönig-a«: Kdor bi se nepremišljeno vmešal v ta razreševanja kot drobec, se bo z lahkoto zmlél; bolj je, da stoji ob strani, zlasti če je tujega plemena, in če poseduje več, kakor more držati.«

P. P.

Biblioteka »Politika i društvo«, Beograd, Draškovićeva ul. 14. Sveska 42—43:
Dr. Ljubomir S. Dukanac: Privredno uredjenje federalnih država. Strani 80, cena 10 din.

Biblioteka »Nacija i politika«, Sofija Ul. Denkoglou No 2, je izdala brošuro:

Dimitr Har. Dimitrov: Balkanite v meždunarodnata stopanska politika. Strani 184, cena 50 Levov.

Dr. Nikola Minkov: Nova i blagoustroena Sofija. Reč proiznesena v narodnoto sbranie na 25. V. 1940. g. ot razložkija naroden predstavitelj. (Strani 16.)

Časniki in časopisi:

Arhiv za sociologiju i književnost. Serija 1. Izlazi godišnje u 10 svezaka. Cena kompletnej seriji u pretplati 40 Din. Beograd Đorđa Washingtona 12.

Brazda. Sedmično spisanie za obščestvena kultura i stopanski vprosi. Godina IV., 1939. Redaktor Hristo Stojkov. Sofija, pl. Sv. Nedelja 11.

Čas, revija Leonove družbe v Ljubljani.

Časopis za zgodovino in narodopisje. Maribor.

Dejanje. Mesečnik za gospodarstvo, kulturo in politiko. Ljubljana.

Ekonomist. Mjesečnik za savremena ekonomska i socijalna pitanja. Zagreb.

Gajret. Glasnik kulturno prosvjetnog društva. Sarajevo.

Hrvatska smotra. Nacionalni, socijalni i književni mjesečnik. Zagreb.

Istra. Glasilo Saveza Jugosl. organizacije iz Julijske Krajine.

»Izraz«, mesečni časopis za sva kulturna pitanja. »Hrvatska naklada« u Zagrebu, Frankopanska 7.

Izvestja na bigarskoto družestvo za socialen napredk. Sofija.

Letopis Matice Srpske. Novi Sad.

Ljubljanski Zvon. Slovenska revija. Ljubljana.

Matica rada. Časopis za naučnu organizaciju rada. Beograd.

»Mirovinsko osiguranje«, Vlasnik i izdavač: Mirovinski zavod za namještenike u Zagrebu. Vjesnik izlazi 6 puta godišnje, pretplata godišnje 36 din. Zagreb, Vinska gradska cesta 25.

Mlada kultura. Časopis za književnost i kulturu. Izdaje odbor kulturnih studentskih udruženja na universitetu u Beogradu. Cara Lazara ulica 11/I.

Mladi Prekmurec. (Mladinski list) Murska Sobota. Izhaja po petkrat na leto v dvojnih zvezkih. Naročnina 30 din, za dijaštvo 20 din.

Mladost. List srednješkolske mladeži. Jug. prof. društvo, sekcija Zagreb.

Modra ptica. Leposlovna revija. Ljubljana, Ulica 29. oktobra. Naročnina 100 din.

Mrtva straža. Časopis o narodnih vprašanjih. Ljubljana.

»Nacija i politika«, Mesečno spisanie, Sofija, ul. Denkoglou No 2.

»Napred«, Izlazi sredom. Beograd, Draškovićeva 14/I. Izdavačka zadruga

»Politika i društvo«, Beograd.

Narodna starina. Časopis za historiju i etnografiju južnih Slovjena. Zagreb.

Naš glas. Organ Saveza službenika socijalnog osiguranja u Beogradu; Vlakovićeva ul. 22/III. — Izhaja mesečno, letna naročnina 10 din.

Naš rod. Mladinski list JUU. Ljubljana.

Naš val. Tednik za radio, gledališče in film. Ljubljana.

Naša stvarnost. Beograd.

Njiva. Izdaja jo Del. kult. društvo »Ljudski oder« v Buenos Airesu UT.

Orač. Za bodočnost slovenskega kmeta. Mesečnik stane letno 20 din. Ljubljana Gosposvetska c. 2.

Otec Paisij. Mesečno spisanje. Sofija Ul. Graf Ignjatijev 13. Izdajatelj »Vse-
bgarski sjuz Otec Paisij« .

Planinski vestnik. Ljubljana.

Popotnik. Časopis za sodobno pedagogiko. Ljubljana.

La porta Orientale. Rivista mensile di studi Giuliani e Dalmati. Trieste (Trst).

Pregled. Časopis za politički i kulturni život. Sarajevo.

Prirodoslovne razprave. Prirodoslovno društvo, Ljubljana.

Proteus. Poljudnoznanstven list. Ljubljana.

Psychologie. Časopis pro teoretickou a užitou psychologii. Brno.

»Putnik«. Planinarsko-turistička mesečna ilustrovaná revija. Izdanje Društva
»Fruška Gora« u Novom Sadu. Kraljice Marije ulica broj 14. Godišnja pretplata
50 din.

Radnička zaštita. Socialno politička revija. Zagreb. Službeni glasnik SUZOR-a.

»Radničko osiguranje«. Upute i objašnjenja za radnike i poslodavce. Izdaje
Središnji ured za osiguranje radnika, Zagreb. List dobe brezplačno delodajalci
in delavci. Zagreb, Mihanovičeva ul. 3/III.

»Turizem«. Revija za propagando turizma banovine Hrvatske i Slovenije.
Uredništvo v Ljubljani, Knafljeva ul. 5 ter na Sušaku, Strossmayerova ul. 6.
Izhaja mesečno, prinaša članke v slovenskem in srbohrvatskem jeziku in krasne
pokrajinske slike. Celoletna naročnina 100 din. Izšel je tudi v madžarščini pod
naslovom:

»Turizem«. Folyóirat a turistaság terjesztésére Horvátország és Szlovénia
részére. Ljubljana, Knafljeva ul. 5.

**ZAVAROVANJA VSEH
VRST — prevzema**

Slavija
v Ljubljani

**JUGOSLOVANSKA ZA-
VAROVALNA BANKA**

Podružnice: Beograd Sarajevo Osijek
Zagreb Novi Sad Split

Ekspoziture: Maribor
in Celje

Glavno ravnateljstvo v Ljubljani v novem poslopu — Gajeva ulica 2
Telefon: 21-75, 21-76, 21-77

**NARODNA
TISKARNA**

V LJUBLJANI, KNAFLJEVA 5
IZVRŠUJE RAZLIČNE MODERNE
TISKOVINE OKUSNO, SÓLID-
NO IN PO ZMERNIH CENAH

TELEFON ŠT. 31-22 — 31-26
POŠTNI ČEKOVNI RAČUN
V LJUBLJANI ŠTEV. 10.534

Odgovorni urednik: dr. Fran Spiller-Muys